

**'כמעט הייתי מתה רק אלוהים שלח לי את אליהו הנביא':
מעמד, גוף ומיניות בסיפורי חייהן של נשים מזרחיות מבוגרות
מבאר שבע**

יעל זילברמן

בשנים האחרונות רווח במדעי הרוח והחברה העיסוק בקבוצות שוליים ישראליות וב'אחרים' למיניהם. קבוצה בולטת אחת היא נשים מזרחיות חסרות השכלה מן הפריפריה, הנחשבות שוליות מבחינה גאוגרפית, מעמדית, אתנית, מגדרית, ועם הזמן – גם גילית, לעומת קבוצות הגמוניות ופריפריאליות כאחד. מחקרים שונים מנתחים את סיפורי חייהן ועולמן בארצות מוצאן ובישראל מתוך מגמה להציגן כסובייקטים אקטיביים. ואולם גם במחקרים אלה נשמעת לא אחת הטענה כי נשים אלו מפנימות את השוליות המיוחסת להן בציבוריות הישראלית, ולכן הן מתקשות לחוות את אירועי חייהן כבעלי משמעות וערך, וחשות כי אין להן מה לספר.

נוכח כל זאת, אני מבקשת להראות כי גם נשים אשר במבט חיצוני נתפסות בעיני קבוצות שונות כ'שוליות' יכולות לספר סיפור חיים עשיר ומורכב ולשייך את עצמן אגב כך לתרבותנו הכוללת על היבטיה המרכזיים. יתרה מזו, המפגש שלהן עם ממסד המחקר ועם חוקרת המביעה עניין בהן משמש במה להבעת התנגדות סמויה או גלויה לתפיסות סטראוטיפיות המיוחסות להן ולהראות כי הן רחוקות מלתפוס את עצמן כשוליות. הגישה התאורטית-פרשנית העומדת בבסיס מאמר זה מבקשת להבליט את הכוח היוצר של ההיגוד הנשי ולראות בו לא רק ביטוי ליחסי כוח המתקיימים במציאות אלא גם אמצעי יצירתי לבניית עולמות שיח משלהן ולתמרון מציאות חברתית קיימת.

במאמר אני מנתחת את סיפורי ההיכרות והנישואים (courting narratives) של שתי נשים מזרחיות חסרות השכלה ומבוגרות מבאר שבע ושל בתה של אחת מהן, וכן תיאורי חוויות של לידות וגידול ילדים מפיהן. המעבר מרווקות לנישואים מתואר בפי המספרות כמצב שהעמיד אותן בפני דילמות ואף בפני סכנת חיים. אך דרך תיאור התמודדות מוצלחת עם אתגרים אלה הן הבנו את עצמן בתור גיבורות שהצליחו להתגבר על קשיי החיים. לכאורה, סיפורי חייהן רחוקים מלהביע תפיסות פמיניסטיות השגורות בימינו והם מעוגנים בנורמות חברתיות גבריות. אולם התייחסות מפורטת לאמנות הביצוע וההיגוד של נשים אלו מראה כי הן מקיימות יחסים מלאי משמעות, טעונים ולעיתים חתרניים עם המסורת שהן חיות לאורה, עם סטראוטיפים המיוחסים להן ועם מסגרות סמכות מסוגים שונים בסביבתן. יחסים אלה נעים על רצף בין שמירה על נורמות פטריארכליות ובין סדיקתן והתנגדותן

להן. בסוף המאמר אני מדגישה את חשיבותו ותרומתו של חקר הפולקלור לחשיפת נקודת המבט האמיתית של המספרות, להבנת הפוליטיקה של הכוחות הביתיים ולקירוב בין השיח האינטלקטואלי העכשווי לסוגיו לבין הפואטיקה של חיי היום-יום.

דד"ר יעל זילברמן, המחלקה לספרות עברית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ת.ד. 653, באר שבע 841050, והחטיבות לפולקלור וללימודי מדינת ישראל, המכללה האקדמית אחוה, ד.נ. שקמים

7980400

yaelzelb@gmail.com